

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА АЛЬТЕРНАТИВА РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Т.П.БЛАЖКЕВИЧ

Державна агроекологічна академія України

Актуальність раціонального природокористування, яка детально висвітлена засобами масової інформації, зводиться в основному до двох проблем - обмеження запасів деяких видів корисних копалин та забруд-

Збірка тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів аспірантів та молодих вчених «Екологія. Людина. Суспільство» пам'яті проф. О.П. Шутька

нення навколишнього середовища, що погіршує умови життя людини. Природокористування, таким чином, розглядається лише як використання людиною деяких, частіше всього невідновлюваних, запасів Природи як об'єкта, що протиставляється людині. Звідси проблематику раціонального природокористування сучасне людство визначає з егоцентричних позицій, коли людина ставиться в центрі світостворення, а вся Природа обертається навколо неї, служить для задоволення її потреб, оскільки людина користується Природою.

Таке ставлення до природокористування мало чим відрізняється від розуміння проблеми виживання людства минулими поколіннями, коли ставилося завдання взяти все потрібне від природи. Сьогодні також ставиться завдання "взяти все потрібне від природи", але тільки раціональним чином. Альтернативою такому підходу до природокористування може бути такий підхід, коли центральною ланкою Природи вважати не людство, а біосферу в цілому, тобто егоцентризм замінити біоцентризмом. При такому підході людина розглядається як частина біосфери або частина Природи і тому сама собою користуватися не може, тобто поняття природокористування втрачає сенс. Замість цього поняття належить розглядати користування ресурсами навколишнього середовища господарської діяльності людини. Дійсно, в [1] вказується, що навколишнє середовище характеризується деякими факторами, які поділяються на ресурси - все те, що людина використовує в конкретній господарській діяльності, та умови - все те, що не використовується безпосередньо, але так або інакше впливає на життєдіяльність людей.

Біоцентричний підхід до раціонального природокористування дозволяє також по-іншому сформулювати проблему виживання людства, забезпечення умов його стійкого розвитку. Так, наприклад, розглядаючи людину як ланку або елемент трофічних, енергетичних та інформаційних зв'язків живих організмів у біосфері, можна прийти до висновку, що абсолютно невідновлюваних ресурсів господарської діяльності у природі принципово не існує, оскільки це значило б зупинення існування живої матерії на планеті. В той же час за геологічний період розвитку Землі спостерігалось багато випадків зникнення окремих видів живих організмів, що, з однієї сторони, можна трактувати як зникнення деяких ресурсів цих видів, а з другої - такі види ресурсів неминуче замінювалися іншими, а життя продовжувалося знову, навіть ще з більшим рівнем ефективності перетворення та передачі речовини, енергії та інформації. Тому можна вважати, що зникнення деяких видів біоресурсів та енергоресурсів в цілому необов'язково призведе до загибелі живої матерії, але може істотно змінити хід її розвитку. Завдання людства полягає в тому, щоб змоделювати та спрогнозувати хід розвитку живої матерії в умовах зникнення деяких видів біо- та енергоресурсів, знайти таку альтернативу їм, яка забезпечила б стійкий розвиток багатьох наших майбутніх поколінь. Адаптивне обмеження та використання ресурсів, до якого закликає сучасне раціональне природокористування, неминуче призводить до ідеї обмеження чисельності людей на планеті, що вже само по собі не є гуманним та екологічно несприятливим для людства, оскільки в біології популяція вважається стійкою, якщо вона знижує, збільшує або зберігає свою чисельність на достатньо великому інтервалі історичного розвитку.

Раціональне використання ресурсів навколишнього середовища господарської діяльності людини як альтернатива раціонального природокористування зводиться до проблеми пошуку взаємозамінних або нетрадиційних біо- та енергоресурсів, дозволяє весь процес взаємодії живих організмів в біосферній трофічній сітці розглядати як перетворення, регенерацію, утилізацію відповідних видів ресурсів, тобто взаємодія живих організмів у природі розглядається як безвихідний процес виробництва та споживання різних видів ресурсів. Саме такий процес повинен лежати і в будь-якій господарській діяльності людини, якщо надмірно накопичуються деякі відходи під час тієї або іншої господарської діяльності людини, тому що ці відходи не є ресурсами інших видів господарської діяльності людини та життєдіяльності інших видів живих організмів, або темпи споживання цих видів ресурсів значно менш темпів їх виробництва. Звідси виникає завдання: методами теорії автоматичного регулювання дослідити стійкість системи взаємодії людини з навколишнім середовищем і ресурсами його господарської діяльності та життєдіяльності, оточуючої флори та фауни. За результатами таких досліджень можна виявити слабку ланку в рециркуляції речовини, енергії та інформації в екосистемі, що розглядається, і відповідними мірами відтворити стійку взаємодію всіх її елементів.

Таким чином, на відміну від установлених поглядів на проблему раціонального природокористування в раціональному використанні ресурсів навколишнього середовища виживання людства розглядається не з позицій знищення його деякої частини, оскільки, мовби, ресурсів не вистачає через надмірне збільшення чисельності населення планети, а ставиться завдання ефективного перетворення ресурсів у різних геоеко-системах та біосфері в цілому. Звісно вимоги підвищення ефективності перетворення ресурсів навколишнього середовища може зачіпати егоїстичні інтереси деякої частини населення, які зосредили у своїх руках надмірно великі запаси таких ресурсів за "інтересами" біосфери в цілому, яка є центральною ланкою Природи.

Література:

1. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник.- М.: Мысль, 1990.- 637 с.
2. Голубев А.В. Экономико-экологические основы химизации земледелия: Уч.пособие. Саратов, с.-х. ин-т, 1994.- 172 с.
3. Черевко Г.В., Яцків М.І. Економіка природокористування.- Львів: Світ, 1995.- 208 с. •